

Prikaz knjige

Gertrud Wolf: Ka konstruisanju odraslosti. Osnove teorije učenja u pedagogiji odraslih¹

U velikom broju knjiga koje se poslednjih godina pretežno bave praktičnim problemima obrazovanja odraslih ili prikazuju rezultate nekog od mnogobrojnih projekata, gotovo su se izgubile teorijske studije i analize bazičnih andragoških kategorija i problema. Jedna od retkih je studija o odraslosti nemačke autorke Gertrud Wolf, dugogodišnje saradnice Nemačkog Instituta za obrazovanje odraslih (DIE) i Komenski Instituta za obrazovanje Evangelističke crkve u Minsteru.

Centralna tema istraživanja je odraslost, tj. odrastao čovek – definisanje, specifičnosti, dimenzije... Iako autorka polazi od pedagogije odraslih kao posebne naučne discipline (što nije retko kod nemačkih autora), zanemarujući konceptijske razlike između pedagogije odraslih i andragogije, ona analizira fenomen odraslosti kao osnov ove naučne discipline – ključnu, a naučno zanemarenu kategoriju.

U pokušaju definisanja odraslosti, autorka postavlja osnovno pitanje: Ko je odrastao čovek, kako je to postao i kakve posledice to ima za njegov razvoj, ili – drugačija formulisano:

- Postoje li suštinske razlike između detinjstva i odraslosti, koje bi zahtevale različite obrazovne pristupe?
- Da li različitost odraslog u odnosu na decu i mlade uslovljava posebne andragoške instrumente analize i načine delovanja?
- Da li specifičnost odraslosti daje osnov za drugačije, posebno razumevanje obrazovanja odraslih kao profesije?

¹ Wolf, Gertrud. (2011). Zur Konstruktion des Erwachsenen. Grundlagen einer erwachsenen-pädagogischen Lerntheorie. Wiesbaden: VS Verlag/Springer.

Odgovori na ova pitanja sadržani su u sledećim poglavljima:

1. Odrastao kao nepoznato biće
2. Konstruisanje odraslog
3. Osnove teorije učenja u pedagogiji odraslih kao osnova za diferenciranje
4. Odrastao sa stanovišta procesa odrastanja
5. Od deteta ka odraslom
6. Seksualnost odraslog
7. Odrastao i njegovo telo
8. Od *biti* ka *nastajati*
9. Obrazovanje odraslih u fokusu diferenciranja

U svojim ranijim radovima autorka se bavila konstruktivizmom, pa taj pristup nalazimo i ovde – detinjstvo, mladost, a naročito odraslost se analiziraju kao društveni konstrukti – istorijski, kulturni, moderni (u njegovoj osnovi su atributi zrelosti i odgovornosti), svakodnevni, pri čemu ovom konstruktu daje legitimitet, obrazlažući pre svega stanovište da odraslost nije stanje, već proces. Analizirajući faze ovog procesa i njihove karakteristike, izričito se boreći protiv shvatanja u kome je status odraslog krajnji cilj normalnog razvoja, autorka ističe da je odrastao i onaj koji *jeste*, ali i onaj koji *postaje*. Uzimajući ovu antropološku tezu o razvojnom karakteru odraslosti kao osnov, ona izvlači zaključak da celoživotno učenje nije politička floskula već upravo osnovna antropološka karakteristika.

U nastavku knjige fokus se pomera na samu nauku o obrazovanju, koja se sa svog stanovišta bavi konstruktom odraslosti, eksplicitno ističući da je odrastao *Homo discens* – biće koje uči. Autorka svesno bira konstruktivistički pristup i formuliše teoriju diferencijacije, koja se zasniva na shvatanju o tome da učenje ispunjava funkcije koje se mogu svrstati u dve najopštije kategorije – prilagođavanje i deferencijacija. Do diferenciranja dolazi tek kada individua dostigne stanje u kome sebe doživljava kao pojedinačni self koji se jasno razlikuje od drugih, pri čemu se intenzivira razvoj individualnog subjekta. Interesantno je što se u proces razvoja odraslosti i diferenciranja uvode pitanja identiteta, intimnosti, odnosa odraslih prema sopstvenoj telesnosti i prema seksualnosti. Odrasli se tretira i kao prirodno (biološko) biće, i kao kulturno, socijalno. Iz ove njegove raznolikosti proizilaze tenzije i sukobi, koje on rešava tokom procesa diferencijacije, tražeći najbolji odnos između svoje telesnosti i duhovnosti, između individualnosti i vezivanja, pojedinca i društva. Teorija diferenciranja se oslanja na procesualne forme odraslosti, dok se prilagođavanje odnosi na stanje odraslosti. Pri tome je jasan pokušaj da se ne izgubi kontinuitet sazrevanja i celovitost ličnosti, ali se naglašava da razvoj odraslosti prati povećano osmišljavanje egzistencije, oslobađanje

od spolja nametnutih usmeravanja, a razvojni potencijali dobijaju na neposrednom značaju i motivaciji.

Najvažniji zaključci i posledice teorije diferenciranja odnose se na oblast učenja i obrazovanja. Diferenciranje je naime postignuće koje je svojstveno samo odraslima – deskriptivno tipično i normativno primereno. Tumačeći prilagođavanje i diferenciranje kroz pojmovni aparat energija i tenzija do kojih dolazi u raznim fazama čovekovog života, ove dve kategorije se uzimaju i kao osnova za razlikovanje vaspitanja (koje označava pristupe učenju u kontekstu adaptacije) i obrazovanja (pristup učenju u kontekstu diferencijacije). Školsko učenje se posmatra pre svega kao vaspitanje, jer je orijentisano na prilagođavanje i ima visok stepen obaveznosti. S druge strane, procesu diferenciranja potreban je prostor slobode i mogućnost izbora.

Upravo zbog toga autorka u obrazovanju odraslih vidi mogućnost diferenciranog učenja, ali ako se ono ne shvata samo kao nastavak ili ponovno započinjanje organizovanog učenja posle određenog obrazovnog stepena, već upravo kao kvalitativno drugačiji proces u odnosu na vaspitanje u školi. Pravo obrazovanje odraslih se odigrava upravo kad ono podržava procese diferencijacije kod ljudi i time poprima emancipacijski karakter. Ipak, autorka nije naivni idealista u ovom pogledu – ona potvrđuje da su odrasli sposobni i za prilagođavanje i da im je ono često potrebno, ali se obrazovanje pretežno usmerava ka razvoju i diferenciranju. Ona izvodi tezu da odrasli uče kroz pristup prilagođavanja kada je u pitanju trening, a kroz pristup diferenciranja kada je reč o obrazovanju. U oblasti treninga se proces učenja samo metodički razlikuje od onog kod dece, dok se proces obrazovanja usmeren ka diferenciranju razlikuje strukturno-logički od mladalačkog učenja. U ovom pristupu nalazimo obrazovanje odraslih *par excellence*, smatra autorka. Ona na kraju ipak pledira za interdisciplinarni pristup i naučnu komunikaciju između predškolske i školske pedagogije, preko vanškolskog obrazovanja i obrazovanja odraslih, sve do gerontagogije socijalne pedagogije. Cilj nije intenziviranje diskusije o prelasku između ovih faza ili područja, već jedan novi pristup celovitosti, koji poziva na oslobađanje koncepta celoživotnog učenja od političkih konotacija, već njegovo novo, radikalno promišljanje i postavljanje na drugačije osnove.

Knjiga *Ka konstruisanju odraslosti* dotiče niz teorija i autora iz raznovrsnih oblasti – genetike, neurologije, istraživanja trauma, psihologije (naročito razvojne psihologije i psihoanalize), sociologije (posebno koncept habitusa), antropologije itd. Kompleksnost teme i pokušaj formulisanja novog konceptualnog pristupa ipak su onemogućili iscrpnu analizu svih relevantnih autora, ali knjiga otvara mnoga „vrata“ i pokreće niz diskusija, zahtevajući novu teoriju učenja odraslih kao osnovu celoživotnog učenja, i to teoriju koja polazi od subjekta, njegove au-

tonomije i razvnojnosti. Čitaocu kojem je nemački koncept pedagogije odraslih manje poznat može zasmetati paralelna i nedosledna upotreba termina andragogija, pedagogija, obrazovanje, pedagogija odraslih, obrazovanje odraslih itd. To ipak ni najmanje ne narušava osnovnu ideju i teorijske postavke autorke, a naročito je dragocen svež pristup centralnim temama obrazovanja odraslih, koje su već neko vreme van *mainstream*-a. Ovaj pristup je naročito dragocen za andragogiju, jer joj pruža nove argumente u procesu naučnog utemeljivanja. Zbog nedostatka ovakvih dela u našoj stručnoj literaturi, bilo bi izuzetno značajno dobiti prevod ove knjige na srpski jezik.

Katarina Popović